

նին փարախին մէջ բոլոր մարդիկը առնելը՝ իր մշտնջենական յարացոյցն է։ Իսկ ունէ ժամանակ ապրող բոլոր ուղղափառ քրիստոնեաները իր մէջ պարունակելը՝ առնոր ներկայական (actuelle) հանգամանքն է։ Եկեղեցին մարդոց միջև որևէ էական խտրութիւն չ'ընդունիր։ Քրիստոս յորդիմ համար է հաւատարապէս։ Ուստի Եկեղեցին՝ ըլլալով ընդհանուրին համար՝ է ընդհանրական։ Որչափ մարդիկ մտնեն այս «Դնդհանրական» Եկեղեցին մէջ՝ այնքան աւելի մօտեցած կ'ըլլայ Եկեղեցին իր այդ հանգամանքին՝ և աւետարանական, քրիստոնէական իր յաւիտենական նպատակին։

«Առաքելական» է Եկեղեցին՝ վասնզի Քրիստոս հիմնեց և առաքելներ կազմաւորեցին զայն, իրենց Գլուխ, Պետ, Հիմնադիր Քրիստոսէն ստանալով իշխանութիւնը՝ քարոզելու և մշտնջենաւորելու իր Աւետարանը (Աւետարան բառով Գիրքը չ'է հասկցուի. այս մասին ալ յետոյ)։ Առաքելներ՝ որոնք միւս հաւատացեալներու հետ՝ Եկեղեցին իսկ էին, իրենց տիրատու իշխանութիւնը աւանդելին և փոխանցելին Եկեղեցին, կամ՝ ի դէմս այդ Եկեղեցին՝ անոր պաշտօնեաներուն, նուիրապետութեան՝ ետքի բառով։ Ուրեմն՝ Եկեղեցին Քրիստոսէ և միջնորդաբար առաքելներէ ստացած Աւետարանով, Քրիստոսական հաւատքով, և այդ Աւետարանը քարոզելու իշխանութեամբ և կոչումով՝ ըսուած է Առաքելական։ Առաքելականութիւնը կը պահուի և կը շարունակուի՝ ձեռնադրութեան խորհուրդով, որ յաջորդաբար կը փոխանցէ առաքելական իշխանութիւնը և կոչումը եպիսկոպոսներուն և տնոնց միջոցաւ միւս պաշտօնեաներուն։ «Առաքելական յաջորդութիւնը առաքելական ժառանգութեան լրութիւնը կ'երաշխաւորէր» (Լոյս, 1905, էջ 555)։ Պէտք է միայն Քրիստոսի Պետրոսին ըսածը. «Ի վերայ այդր վիմի շինեցից զԵկեղեցի իմ», Ս. Պօղոս Առաքելի հաւատումին հետ՝ թէ Եկեղեցին «շինեալ է ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից»։

Վերջապէս՝ «Սուրբ» է Եկեղեցին՝ վասնզի սուրբ է իր Դուռը Քրիստոս, որ իր արեամբը սրբեց զայն. սուրբ է իրեն կեանք տուող ոգին. սուրբ է իր պաշտօնը և կատարելիք առաքելութիւնը. աս-

տուածային՝ ուստի և սուրբ է իր իշխանութիւնը. սուրբ է Եկեղեցւոյ գործին հոգեւոր պտուղը. սուրբ են իր խորհուրդները, օրէնքները, վարդապետութիւնները և վախճանական նպատակը՝ որուն կը ձկտի հասնիլ ոտնհար ընկելով Սատանը։ (Եփես. Ե. 26, և այլն)։

Եկեղեցւոյն անդամները անձնապէս սուրբեր կոչուած են Նոր Կտակարանին մէջ՝ ո՛չ անշուշտ սուրբ բառը առնելով իր բացարձակ իմաստով. այլ յարաբերական իմաստով՝ ակնարկելով աղամային մեղքէ մկրտութեամբ ազատման և շնորհքի ընդունելութեան։

Հանգանակին մէջ գործածուած այս մակդիրները ճշմարիտ Եկեղեցւոյն նշաններն են, բայց այս նշանները գործնական ընծայող տարրերն են որ Եկեղեցւոյն կեանքին երակները կը կազմեն և որոնց մէջէն արիւնը, կեանքը կը հոսի արբուցանելու համար հաւատացեալները։

Տ. Վ. Ն.

ՊԱՇԵՑՈՂ ՈՒԹԻՒՆ

Բ. Կերպեր. — «Հերմասի Հովիւ»ը իբրև հնագոյն աղբիւր (առաջին դար), կ'ըսէ. «ճշմարիտ առաքինութեան համար օգուտ չ'ըներ պարզ արտաքին պահք մը. երբ կը պահես բաւականացիր հացով, բանջարեղէնով և ջրով, և շնորհակալութիւն յայտնէ Աստուծոյ. սակայն հաշուէ՝ թէ այդ օրքու ճաշդ ինչ պիտի արժէր, և աւելցածը տուր այրիի մը, որբի մը կամ աղքատի մը»։ Կիւրեղ Երուսաղէմացի Հայրապետ կը բացատրէ՝ թէ ինչու պահքի օրերում կը հրաժարին միսէն և զինիէն, և թէ «մի օք մատիցէ առ ոգեկորոյս մանիքեցիսն որ

ի թրջած յարդից (*) զարամութիւն պահուցն կեղծաւորեն»։

Մեր Շնորհալի Հայրապետ իր հետագայ խօսքերը կրօնականներուն կ'ուղղէ. «Թէպէտ և յոյսովս ունիցիք դնիւթ կերակրոյ և բմպիւրոյ առձեռն և առտնին, այլ յողիս ձեր խնայելով՝ մի ազահութեամբ և որկորսաութեամբ յայնոսիկ վարիցիք, այլ պարկեշտութեամբ և վարուք ըստ կարգի կրօնաւորաց։ Եւ զոր ի ձէնջ պահանջուցանէք վասն պատուիրանին Աստուծոյ, ի սէր կարօտեալ և չքաւոր եղբարց և ծնրազունից և և տկարաց՝ զայնոսիկ ի կիրարկանիցէք. յորոց կրկին ամբարէք ի յողիս ձեր զբարին, պարկեշտութիւնն անձանց ձերոց և զսիրով ողորմութիւնն կարօտեաց» (Ընդհ. էջ 26)։ Իշխաններուն ալ խրատ կու տայ ըսելով. «Մի և զպահս հաւատով լուծանէք ի ձուկն և ի գլինի իշխանաբար, զի մի ընդ անժուժկալսն զաւտիցիք»։ (**)

Պահանջողութեան մասին ինչ աստիճանի խստութիւն տիրելը գիտնալու համար յիշենք Պարոնիոսի վկայութիւնը, որու համաձայն ԺԱ. դարում, օրինակ, Պոպական Եկեղեցին Մեծ Պահլի մէջ պահքը լուծողին ակոսն կը փրցնէր. (թէ և Tours de Beurre, Rouen, Bourges և ուրիշ քաղաքներ շինուած են, կ'ըսեն, պահոց օրերում կաթնեղէն (lacticinia) ուտելու արտօնագրեր ծախելով)։ Գալով մեզի, յիշենք երկու կանոն, մին միւսը լրացնող. «ամենայն պահք՝ ըստ կանոնաց առանց ձկան և ձկնոյ և գլինոյ, բաց ի հարկէ հիւանդութեան (Դանգրիի ժողովի (340-370) 18րդ կանոնին մէջ ալ շեշտուած), առաւել աղօժհացիցն, և ուրբաթն և չորեքշաբաթն, որ Քրիստոսի չարչարանաց աւուրք են. որ զայս լուծանէ, տուգանեցին և յաղքատս տայցեն, և պահօք վճարեցին յԱստուծոյ (Սիսի 1243 ի ժողով)։ Կանոնս եղեալ և հաս-

տատեալ է ի նիկիոյն՝ ի Բարսղին՝ ի յեփրեմին՝ և յայլոց «Թէ ոք յանդէտս եկեր ի մսոյ յաւուր չորեքշաբաթի կամ ուրբաթի, զչարաթս պահանջէ սրբութեամբ, և ժ դան արբցէ. և տրօք տնանկաց, տպա հաղորդեցի» (Տաթեացի, Կիրք Հարցմանց, էջ 652)։

Կ. Կարեւորութիւնը. — Չափէն աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլար, մանաւանդ լաւամաց պահանջողութեան բազմակողմանի օգուտներն անտեսողներուն համար՝ իմանալ թէ եկեղեցւոյ Հայրեր ինչ ըմբռնումով կարգադրած ու զործադրութիւնը հրամայած են անոր։

Կիւրեղ Երուսաղէմացի Հայրապետէն, որուն բազմաթիւ երախտներ մկրտելուն առիթով ուսուցած քրիստոնէական վարդապետութեան հիմնական կէտերը մեզի հասեր են ծանօթ «Կոչումն Բնձայութեան»ով, կը մէջբերենք հետեւալ խօսքերը. «պահմք ի մսոյ և ի գլինոյ, ոչ իրբ և զպիղծ ինչ անտեսեալ խորշիմք, այլ վարձուց տկն ունիմք. զի զանցաւոր կերակուրս արհամարհեսցուք և վայելել մարթասցուք ի հոգեւոր և ի մտաւոր սեղանն. զի այժմիկ արտասուօք սերմանեալ, ցնծութեամբ հնձեսցուք ի հանդերձեալ ժամանակի» (64). և այլուր՝ թէ «ամենայնիւ զանձն քո ամբացուցիր պահօք և ողորմութեամբ՝ զի զգաստութեամբ և առաքինութեամբ զործովք կեալ մարթասցես» (116)։ Երանի թէ հետաքրքրուողներ կարենային կարգալ Թաւադարաց պահքը հաստատող Լուսաւորչի անունով նուիրագործուած, որ կը պարունակէ պահանջողութիւնն անհրաժեշտ դարձնող կարիքներն ու զործադրութեան ընծայած արգասիքներն վայելչապէս։ Ահաւասիկ հատուած մը. «... Զի են մեզ պահք բժիշկք. զոր անժուժկալութեամբ մթերեալ ունեմք ի հոգի և ի մարմին զվնասուրս պէս պէս ճաշակաց մեղաց, և ի վերայ միմանց շեղաւորեալ և նիսեալ այլանդակ խորհուրդս և անմաքուր վարս, ի ժուժկալութիւն և ի պահս մտեալ՝ նորոգիմք ի մթերից մեղացն և լինիմք բնակարան սրբութեան»։ Իր հօտին ֆիզիզական և բարոյական թերութիւններն լուսապէս ուսումնասիրող Ս. Ոսկերեւրան կը

(*) «Կոչումն Բնձայութեան»ի Երուսաղէմի տիպին մէջ ծանօթագրուած է. «կարի մթին է րանս, մինչև Մարտինեանք աղաւաղեալ կարծեն ի գրչաց. թերեւս այսու րանիւ ակնարկի ջուրն քամեալ ի քերայ արմտեաց ցորենոյ և զարւոյ, զոր սովորութիւն էր հնոց քրիստոնէից յաւուրս պահոց փոխանակ զինոյ ըմպելի»։

(**) Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Պատիւ օրհրուց մասին՝ տե՛ս ՍԻՈՆ 1927, էջ 153։

յայտարարէ. «Գործք աշխարհականք, այսինքն լուսացմունք և ճաշք և ընթրիք՝ և այլ պէտք կարեւորք, յորժամ յաճախեն՝ զմարմինն թուլացուցանեն և կորուստենն: Իսկ հոգեւորական վարդապետութիւն, որչափ և զօրանայ, զհոգին որ ընդունի զնա՝ ևս առաւել հզօր գործէ»: Ու թուելէ ևտք որկորստութեան պատճառած հոգեկան և մարմնաւոր տկարութիւնները, կը յարէ (*). «Սեղան բաղմամբորտիկ և բաղմազարդ ոչ երբեք անուշութեամբ լինի ճաշակելի, քանզի կարօտութեամբ կերակուր ժշ միայն առողջութիւն գործէ, այլ և անուշհամութեան մայր է. աղբիւր և արմատ զուարթութեան»: Խորագնիւն՝ Հայրերու փորձառական խրատներուն մեջբերումները կը կնքենք մեր Ծնորդալի Հայրապետով. «Որք անխտիր տան զանձինս որկորստութեան և արեւցութեան, թէ և զեք պոսնըկութեան զրգոխչս ոչ ունին ակտիւ, բաւական է բոցոյ ցանկութեանն՝ զառաւելութիւն նիւթոյ որովայնամբութեամբն տալ, ձգել զնոսա ի կատարումն մեղաց» (Ընդհ. 26):

Պահեցողական գրութեան պատմականն ուղեցիկնք տալ պարզապէս՝ պատմութեան ընձեռած տուիքներուն, ժողովներու կանոններուն և հայրերու խօսքերուն մէջբերումներով: Եւ ինչ մեծ տարբերութիւն, արդարեւ, վաղնջական ժամանակներու և հիմաւորական վիճակին միջև: Բնասաներորդ դարն ու գալիքներ նիւթապատմութեան զակատելով կարծես կ'ուզեն բուրրովին ուրանալ բարեպաշտութեան և խորհրդապաշտութեան արժէքները: Սակայն մարդ՝ իր բանաւոր էակ, չի կրնար և պիտի չկրնայ ուրանալ միտքին ու հոգիին պահանջները, վասնզի ուղեղն՝ օրքան զօր աճելու, զարգանալու հակամէտ, սիրտը՝ մարդկային մեծ ընկերութիւնը կառավարող բարոյական ոյժը կազմող զգացումներու և սկզբունքներու ձգտող, իրենց պահանջներն ունին:

Տրուած ըլլալով՝ որ առողջ միտք, բանք նաեւ առողջ հոգի միայն առողջ մարմնի մէջ պէտք է փնտռել, անհրաժեշտ է վերջինս ուղարկութեան առնել և

զայն պահել բնականոն վիճակի մէջ: Այդ ներդաշնակութեան աղբիւրն է, անկասկած, չափաւորութիւն, զոր եկեղեցին կը հրամայէ պահեցողութեան կանոնին տակ: Հարազատ մօր մը նման իր բոլոր հոգեհատորներու վրայ գուրգուրացող եկեղեցիին այս գեղեցիկ կարգադրութիւնը՝ սակայն, պէտք եղածին պէս լուրջ ուշադրութեան չէ առնուած: Մինչ կարգ մը հաւատացեալներ հաճոյքով կը պահեն բոլոր արգիւեալ օրերում, ուրիշներ կան որոնք միայն այս կամ այն օրերը կամ շաբաթը կը պահեն, իսկ մնացեալներ . . . :

Առաջին դասակարգին համար՝ շաբաթովը պարզ սովորութիւն եղած ըլլայ կամ գիտակից առաքելութիւն, զնահատութիւն միայն ունինք: Երկրորդ դասակարգը, ենթացիկով որ ֆիզիկական և մտաւորական պատճառներով թէ և օրոք մը կամ չրջան մը կը պահեն, բայց գիտակցութեամբ կը պահեն, նոյնքան զնահատելի կը նկատենք. վասնզի մինչ առաջինին համար սովորական գործած է պահքի ուստեսողէնով զոհանալ (այսինքն գիտակից զոհողութեան չզոյւթեան), երկրորդն ինքզինք կամաւոր զրկումի կ'ենթարկէ: Գալով երրորդին՝ մնացեալներուն, կը խորհինք որ ունէ պատճառաւ կ'անտեսեն կամ գոնէ կ'անգիտանան պահեցողութեան բուն արժէքը: Վասնզի խնդիրը պարզապէս սա կամ նա նիւթէն ուտելու վրայ չէ, այլ՝ կը շեշտենք, մարմնին, միտքին ու հոգիին հաւասարապէս նպաստող գրութեան մը վրայ, որ միեւնոյն ժամանակ պահողին կը ներշնչէ գոհունակութիւն՝ բարոյական զգացումներով տոգորուած ըլլալուն:

Մենք պիտի ըզձայնինք որ մեր ժողովուրդէն մէն մի անհատ կենցաղավարէր Աստուծոյ կամքին համաձայն: Համակ խորհրդաւորութեան և խորհրդածութեան չրջան մը եղող Մեծ Պահքը ամէնէն յարմար պատեհութիւնը չէ՞ գէպի ինքնազիտակցութիւն՝ «պահօք և աղօթիւք»:

ՇԱԽԱՐՇ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(*) Մեկնթ. Յովնանու, տպ. Երուսաղէմ կղ ծծա, րճժր:

Ս. ՅԱՈՒԲՅԱՆ ԲԵՄԵՆ

«Գ. Ա. ՏԱԼԻՈՐԻ ԿԻՐԱԿԻՆ»

«Դասաւոր մի եր ի քաղաքի ուրեմն,
յկասուծոյ ոչ երկնէր եւ ի մարդկանէ
ոչ ամաչէր» (Ղուկ. ԺԸ. 1-2)

Այսօրուան Դատաւորի Կիրակին նշուիրուած գեղեցկահայտ շարականը կ'ըսէ մեզի, թունդ հանկուժ մեր սրտերուն հոգեղէն լարերը: «Այսօր մաքրեսցուք պահովք քառասնօրեայ ըստ Մովսիսի, զի ելցուք ի լեւոն իմանալի»: Մովսէս մարգարէն անապատին մէջ քառասուն օր պահելէ և ապաշխարելէ վերջ, Սինա լեռը ելաւ, որոտումներու և շանթերու մէջէն, ու արժանացաւ Աստուածային տեսութեան և պատգամներ բերաւ իսրայելեան ժողովրդին: Արդարեւ առանց հոգեոր պատրաստութեան, ապաշխարութեան, ինքնաքննութեան՝ իմանալի լեռը եւ կամ իմանալի լեռ մը կարելի չէ բարձրանալ: Իրաւ է որ որոտումներու և շանթերու պիտի պատահինք մեր վերելքին ժամանակ: Բայց «Երանի՛ աշնոցիկ որ սուրբ են սրտիւք, զի նոքա զԱստուած տեսցեն» (Մատթ. Ե. 8):

Կրօնքը իր պարտաւորութիւններն ունի: Բրիտանացիական կրօնքին պարտաւորութիւններուն նկատմամբ սայթաքումներ մարդուն կեանքին մէջ անպակաս են: Այդ պատճառաւ, եկեղեցին իր պաշտօնէից կողմէ կը հսկէ անոնց վրայ, որպէսզի այդ սայթաքումները դարձան: Մարգս ըլլալով ի բնէ մեղանշական՝ մեղք մը զործելէ վերջ, ներքին և քննադատող ու խոզովի ձայն մը կը լսէ իր մէջ. խիղճն է որ կ'որթնայ: Կ'անդրադառնայ իր ըրածին վերայ: Այլևս ըրած բանը կրկնելէ կը զգուշանայ: Ահա ապաշխարութեան սկզբունքը: Աստուած օմէ կամի զմահ մեղաւորին, այլ զդառնալ նորա ի չար ճանապարհէն և զկեանքն:

Այդ դարձին սատարող միջոցներէն մէկն է պահքը. պահքը հինէն ի վեր պարտա-

ւորութիւն մ'եղած է: Չափազանցութիւններ եղած են անոր օրինական կիրարկութեան մէջ: Այժմ մեր դարուն ոմանք պահքը խղճի կամ անձնական խնդիր մը կը նկատեն այլևս, «ուզողը թող պահէ, չուզողը թող չպահէ» սխալ սկզբունք մը որդեգրելով: Եկեղեցին պահք պահել կը հրամայէ, և պէտք չէ կամայական մեկնութիւններ տալ անոր: Վասնզի խորհուրդներն և անոնց հետ կապակցութիւն ունեցող բաները ձեւեր եւ կամ ձեւապաշտութիւններ չեն, այլ ունին իրենց բարձր նշանակութիւնն ու արժէքը: Ոչ անտարբերութիւն, եւ ոչ ալ խտտակրօնութիւն, այլ չափաւորութիւն:

Այսօրուան Աւետարանին մէջ կան երկու բարացուցական առակներ. դատաւորինը ու փարիսեցիի և մաքսաւորինը: Երկուքին մէջ ալ կը չեղտուի աղօթքի և աղօթելու պարագան: Առաջինին մէջ յարատեւութիւնը, երկրորդին մէջ աղօթքի բուն ոգին կը ցոլանայ: Անիրաւ դատաւորը որ զիտցու արդար դատաստան մ'ընել, հապա ս'ըջափ առաւել ևս մեր յաւիտենական Դատաւորը:

Երկրորդ առակին մէջ՝ փարիսեցին Աստուծոյ Տաճարին մէջ ամբարտաւանութիւն մ'ըրաւ: Բայց «Տէր ամբարտաւանից հակառակ կայ, տայ շնորհս խոնարհաց» (Յակ. Դ. 6):

Վասնզի օմով որ իր անձը կը բարձրացնէ՝ պիտի խոնարհի, և ով որ իր անձը կը խոնարհեցնէ՝ պիտի բարձրանայ:

Պահէք, աղօթէք եւ ապաշխարէք Մովսէս Մարգարէին և Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին պէս, որպէսզի Աստուածային իմանալի լեռը ելլենք, ու անկիւղիլի մօրենիին բոցակէզ լոյսովը Աստուծոյ մօտենանք: Չղջանք եւ ապաշխարենք Մեծ Պահոց մէջ, որպէսզի Ս. Հոգին ստանանք: Աղօթէք որ Տէրը իր ողորմութեամբ, և իր հայրական գթութեամբը ներէ, և լոյս տալով՝ իւրաքանչիւր հաւատացեալը բարիքն առաջնորդէ:

Տէրը օրհնէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հարազատ զաւակները, որպէսզի՝ զիտնան անոնք ուղիղ և լուսաւոր շաւիղներէն ընթանալ, ի փառս և ի պատիւ Ամենասուրբ Երրորդութեան այժմ և միշտ:

ՊԱՐԿԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏ